

«Una obra mestra indiscutible, absoluta.»

— Frédéric Beigbeder, *Le Figaro*

«Feia temps que un llibre no m'entristia, m'emocionava
i m'alegrava tant.» — Mario Vargas Llosa, *El País*

«*L'esqueix de carn* és el testimoniatge d'un home que va sentir-se
més proper a la mort que a la vida, increïblement honest,
escandalosament íntim, inquietantment bell, trist i reconfortant.»

— Martina Meister, *Die Welt*

«Serà impossible no llegir-lo.» — Antonio Muñoz Molina

«Una narrativa magistral de la reconstrucció, una obra universal
que va més enllà de la seva pròpia història.» — Baptiste Liger, *Lire*

«Un llibre capital.» — Jérôme Garcin, *L'Obs*

«Gran literatura.» — Bernard Pivot, *Le Journal du Dimanche*

«Un magistral diari del dol.» — Jean Birnbaum,
Le Monde des Livres

«*L'esqueix de carn*: un llibre, un exorcisme.»

— Borja Hermoso, *El País*

«Un viatge de retorn dels inferns (...), una crònica que deixa
els lectors sense alè.» — Benedetta Craveri, *La Repubblica*

«Un testimoni inaudit, tan fascinant com aterrador.»

— Alexandra Schwartzbrod, *Libération*

«D'una sensibilitat i una humanitat inaudites.»

— Philippe Labro, *Le Point*

L'esqueix de carn

Narratives

109

Títol original: *Le lambeau*

© 2018 Éditions Gallimard

© 2019 Joan Casas Fuster, per la traducció

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B / 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

La imatge de portada és un fragment
de l'*Autoretrat amb physalis* d'Egon Schiele.

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: setembre de 2019

ISBN: 978-84-17214-76-0

DL B 18506-2019

Imprès a Romanyà Valls SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

L'esqueix de carn

Philippe Lançon

Traducció de Joan Casas

 Angle Editorial

Taula

1. Nit de Reis 9
  2. Catifa voladora 25
  3. La conferència 49
  4. L'atemptat 69
  5. Entre els morts 79
  6. El despertar III
  7. Gramàtica de cambra 133
  8. Pobre Ludo 161
  9. El món de baix 183
  10. L'anèmona 205
  11. La fada imperfecta 221
  12. La preparació 245
  13. Calendari estàtic 279
  14. La capsa de galetes 307
  15. L'esqueix de carn 325
  16. Escena de parella 343
  17. L'art de la fuga 373
  18. El senyor Tarbes 405
  19. El mal del pacient 435
  20. Els retorns 469
- Epíleg* 505

S'han canviat alguns noms, tan pocs com s'ha pogut.

Nit de Reis

La vigília de l'atemptat, vaig anar al teatre amb la Nina. Vam anar a veure als Quartiers d'Ivry, a la perifèria de París, *Nit de Reis*, una obra de Shakespeare que no coneixia o que no recordava. El director era un amic de la Nina. Jo no el coneixia i no sabia res de la seva feina. La Nina havia insistit perquè l'acompanyés. Estava contenta d'entremetre's entre dues persones que estimava, un director de teatre i un periodista. Jo hi anava amb les mans a la butxaca i el cor lleuger. No havia previst cap article, cosa que sempre és la millor manera d'acabar per escriure'n un, quan és per entusiasme i d'alguna manera per sorpresa. En aquests casos, el jove que anys enrere anava a teatre retroba el periodista en què s'ha convertit. Després d'un moment més o menys llarg d'estira-i-arronses, de timidesa, d'acostament, el primer comunica al segon la seva espontaneïtat, la seva incertesa, la seva virginitat, i després se'n va de la sala perquè l'altre, amb la ploma a la mà, pugui reprendre la seva activitat i, dissortadament, el seu posat seriós.

No soc cap especialista de teatre, tot i que sempre m'ha agradat anar-hi. Mai no m'hi he passat cinc o sis vespres per setmana, i no crec ser un veritable crític. En un principi vaig ser reporter. Em vaig convertir en crític per casualitat, ho vaig

continuar sent per costum i potser per desídia. La crítica em va permetre pensar —o provar de pensar— allò que veia, i donar-hi una forma efímera escrivint-ho. És el resultat d'una experiència alhora superficial (no tinc les referències necessàries per establir un judici sòlid sobre les obres) i interior (no puc llegir ni veure res sense passar-ho pel sedàs d'imatges, de somnis, d'associacions d'idees que no justifica cap cosa exterior a mi mateix). Em vaig sentir més lliure, crec, el dia que ho vaig comprendre.

La crítica em permet lluitar contra l'oblit? És clar que no. He vist un munt d'espectacles i he llegit un munt de llibres dels quals no me'n recordo, fins i tot després d'haver-hi dedicat un article, sens dubte perquè no despertaven en mi cap imatge, cap emoció veritable. Encara pitjor: sovint oblidó que he escrit parlant-ne. Quan per casualitat un d'aquests articles fantasma torna a la superfície, sempre em sento una mica esglaiat, com si hagués estat escrit per un altre que portés el meu nom, per un usurpador. Aleshores em pregunto si no vaig escriure per oblidar tan de pressa com fos possible allò que havia vist o llegit, com aquelles persones que porten un diari per alliberar quotidianament la seva memòria d'allò que han viscut. M'ho preguntava, si més no, fins al 7 de gener de 2015.

Durant la funció vaig treure el quadern. L'última frase que vaig anotar aquell vespre, a les fosques i de tort, és de Shakespeare: «Res d'allò que és, no és». La que segueix està en castellà, en lletres molt més grosses i igualment insegures. Va ser escrita al cap de tres dies en una altra mena de foscor, a l'hospital. Va adreçada a la Gabriela, la meva amiga xilena, la dona de qui estava enamorat: «Hablé con el médico. Un año para recuperarme. ¡Paciencia!». *Un any per recuperar-me?* Res

d'allò que us diuen no és, quan entreu al món on allò que és ja no pot ser veritablement dit.

Coneixia la Nina des de feia una mica menys de dos anys. Havíem coincidit en una festa, a l'estiu, al jardí d'un castell del Lubéron. Em va caldre temps per comprendre d'on venia la simpatia que de seguida em va inspirar. Era una mitjancera nata, delicada i sense compliments. Tenia la simplicitat, la tendresa, l'escalfor que porten a barrejar els amics, com si les seves qualitats, amb el frec, poguessin créixer. Amb les espurnes s'escalfava, però era massa modesta per ventar-se'n. Gairebé s'esborrava, com una mare discreta, sarcàstica i benèvola. Quan la veia, sempre tenia la impressió de ser un ocell de la seva covada i de retrobar el niu del qual, per imprudència o negligència, havia caigut. La tristesa o el neguit que flotava a la seva mirada fosca i viva desapareixia amb la primera discussió. No sempre m'havia portat bé amb ella. No m'ho havia perdonat; m'ho va acabar perdonant. Tenia menys rancúnia que generositat.

Ella i jo passàvem de tant en tant una vetllada plegats, com aquella. Com que és l'última persona amb qui vaig compartir un moment de plaer i de despreocupació, se'm va tornar tan preciosa com si hagués passat tota una vida amb ella; una vida interrompuda, a hores d'ara gairebé somiada, i que es va aturar aquell vespre, en una sala de teatre, amb el vell Shakespeare. Des d'aquell dia la veig poc, la Nina, però no he de menester veure-la per saber allò que em recorda ni per sentir que em continua protegint. Té aquest estrany privilegi: ser una amiga i un record; una amiga allunyada, un record viu. No hi ha perill que l'oblidi, però, si no serà gaire present en la continuació d'aquest llibre, és perquè em costa de fer-la viure fora d'aquell vespre i de tot allò que m'evoca. Penso en ella,

tot reviu i tot s'apaga, de vegades successivament, de vegades paral·lelament. Tot és un somni i un viatge, una il·lusió potser, com a *Nit de Reis*. La Nina continua sent l'últim punt a la riba oposada, a l'entrada del pont que l'atemptat va fer saltar. Fer-ne el retrat em permet quedar-me una estona, en equilibri, sobre les ruïnes del pont.

La Nina és una dona morena menuda i rodanxona amb la pell dolça, el nas aquilí, els ulls negres, lluent i divertits, que encoixina amb humor unes emocions sempre fortes, i com lliurades als capricis dels altres per la seva bondat. És jurista. Cuina bé. No oblidia res. És socialista, però d'esquerreres (encara en queden). Sembla una merla tendra, severa i ben alimentada. Viu sola amb la seva filla, la Marianne, a qui vaig donar la meua flauta travessera, un instrument que jo ja no tocava i que probablement no podré tornar a tocar mai més. La seva experiència dels homes l'ha decebuda, penso jo, sense amargar-la. Potser es pensa que no mereix més plaer i més amor que el que n'ha rebut; però dona prou coses en l'amistat, i a la seva filla, perquè l'estat amorós, la ficció que provem d'escriure amb els mitjans del cos, ja no sigui ben bé una necessitat. Potser també, com en política, sent que l'amenaça encara una decepció que el seu bon natural es prepara per superar. No renuncia ni als sentiments ni a les conviccions. No serà perquè l'esquerra traeixi el poble sense parar que la Nina hagi d'acabar, com tants d'altres, a la dreta. No serà perquè tants homes siguin unes nul·litats egoistes i vanitoses que la Nina hagi de deixar d'estimar. La sensibilitat resisteix als principis. Un detall que me la fa admirable és que no arriba enlloc amb les mans buides, i que allò que porta correspon sempre a les expectatives o a la necessitat d'aquells a qui va a veure. En resum, té presents els altres,

tal com són i en la situació que es troben. Això no és pas tan freqüent.

Afegeixo que és jueva, no me n'oblido, i que aquest estat li recorda subtilment, discretament, que mai no estem segurs d'escapar del desastre. Noto aquesta cosa en el seu somriure, en la seva mirada, quan la veig, quan enraonem, aquesta cosa que simplifica l'existència i que només viu amb tanta naturalitat en molt poques persones; una cosa que li agraeixo de tot cor. Hi ha sempre un acudit jueu flotant en l'aire, entre el vi i la pasta, com un perfum que no cal esmentar. No crec que hagués pogut acabar la meua vida d'abans amb una persona més ben adaptada a la situació.

El seu pare, professor de literatura americana, havia estat un excel·lent traductor de Philip Roth, un escriptor que m'agradava sense haver pogut acabar mai cap dels seus llibres, amb l'excepció de *Patrimoni*, on explicava la malaltia i la mort del seu pare, i d'aquells que m'havia tocat de criticar, una feina que mai no m'havia sortit gaire bé, sens dubte perquè no acabava de saber què pensar-ne. No podia veure la Nina sense imaginar-me aquest pare, que jo no coneixia, traduint algun llibre de Roth allà, als Estats Units, entre la neu de l'hivern o sota un gran sol d'estiu, davant d'una cafetera i d'un cendrer plens. Aquesta imatge, sens dubte falsa, em tranquil·litzava. Se superposava a la de la Nina i sempre provava d'imaginar-me les semblances entre pare i filla. Més endavant me'n va ensenyar una foto, de final dels anys setanta, em sembla. Tenia una gran barba negra, cabells llargs, ulleres amb els vidres fumats. Respirava l'energia militant i el relaxament llibertari d'aquells anys. Jo era un nen, aleshores, i aquell món que encara semblava prometre una altra cosa, una altra vida, va desaparèixer tan de pressa que no vaig tenir

temps ni d'experimentar-lo, ni de renunciar-hi. És una època que no vaig ni viure ni oblidar.

El vespre que vam anar al teatre, la Nina ja no estava sola. Feia algun temps que tenia un nou company, cultivador a les Ardenes. Jo no l'havia vist mai. Ja no sé si aquella nit me'n va parlar. Ella l'anava a trobar els caps de setmana. Ara em parlava de collites, de la recollida de les maduixes. Jo l'anomenava «el senglar», deia a la Nina: «Com et va amb el senglar?». Ella responia amb una rialleta muda i vergonyosa, massa delicada per dir-me que, de totes maneres, allò la feria. «Els senglars són feixucs i brutals. Ell no ho és.» «Bah —li vaig dir un dia—, és una manera de parlar, per culpa de les Ardenes. També l'hauria pogut anomenar Verlaine o Rimbaud.» «Però no ho has fet.» No, no ho havia fet.

Feia fred i una mica d'humitat, el 6 de gener de 2015 al vespre. Vaig deixar la bicicleta a l'estació de Jussieu i vaig agafar el metro, línia 7, fins a l'estació Mairie d'Ivry. La Nina em va enviar un missatge de text a les 18.53 per fer-me saber que m'esperava en una taverna a prop de la sortida del metro. Ella va guardar els missatges, per això l'hora és exacta, els meus van desaparèixer amb el meu telèfon. Com que jo arribava tard, va anar directament cap al teatre i me'ls vaig trobar, a ella i a un amic, al bar on es bevien una copa de vi negre per acompanyar uns embotits i un formatge, asseguts en una taula rodona. Jo vaig demanar una copa de vi blanc i vaig menjar embotits amb ells. «Estaves molt content —em va escriure mesos més tard—, acabaves de saber que te n'anaves a Princeton a ensenyar literatura tot un semestre. Només faltava concretar els detalls.» Jo no me'n recordo ni d'aquesta alegria ni tan sols d'haver-ne parlat.

I tanmateix hi ha correus electrònics d'aquells dies que ho

confirmen: jo acabava de saber que al cap d'uns quants mesos aniria a Princeton i que la meva vida, si més no per una temporada, canviaria. El pare de la Nina, creia jo erradament, havia ensenyat a Princeton. La universitat és a una hora de Nova York, on vivia la Gabriela, que es debatia allà amb inacabables problemes familiars, administratius i professionals. Així m'hi podria reunir, i la vida, guiada per un projecte, tornaria a trobar, per l'acció, un principi d'unitat. Vaig voler aquesta història que l'atemptat va destruir? O la vaig somiar fins que l'atemptat em va despertar? No ho sé.

Per a mi, Princeton era la universitat d'Einstein i d'Oppenheimer, i també del primer gran traductor de Faulkner, Maurice-Edgar Coindreau. Jo hi anava gairebé per atzar, amb un sentiment de completa il·legimitat, a ensenyar unes quantes novel·les que parlaven de dictadors llatinoamericans. La relació entre literatura i violència és un misteri que la terra llatinoamericana havia tornat particularment fèrtil, i tot allò que havia florit allà, en la Història i damunt les pàgines, m'apassionava com una criatura. Estudiar-ho era l'única manera de veure si m'era possible de pensar-ne alguna cosa, com un adult. Tot i que les idees d'un adult ben poques vegades estan a l'altura de les visions —i de l'esglai— d'un nen.

Abans de la meva arribada al teatre, el director havia contestat les preguntes d'una classe de secundària sobre l'obra de Shakespeare que la companyia representava i sobre el seu ofici. Els havia explicat que ell havia acabat de director teatral perquè no tenia cap aptitud particular a la vida.

La Nina se'n recorda de la meva arribada: «Anaves ben abrigat, amb gorra, jersei i una jaqueta gruixuda». Per primera vegada havia deixat la bicicleta a l'estació de Jussieu. Em recordava la infància, els anys que la mare ensenyava bioquí-

mica a la universitat del mateix nom —els anys de la foto del pare de la Nina—. Seguint el carrer Cuvier se sentien de vegades les olors de les feres. El laboratori de la mare feia olor de productes químics. Totes m'agradaven. M'agradaven les olors de la meva infància, fins i tot i sobretot les més fortes, perquè n'eren els rastres més intensos, tot sovint els únics que me'n quedaven.

Al cap d'un any, a l'hivern del 2016, passava cada divendres al matí per davant l'edifici groguenc del carrer Cuvier i tornava a sentir les olors de les feres quan resseguia les tanques del Jardin des Plantes, per la vora del riu, camí de l'hospital de la Pitié-Salpêtrière. El camí lent de la reparació s'acostava al de la infància sense acabar-lo de trobar mai. Un dia anava a veure un dels cirurgians, un altre la psicòloga, sovint tots dos, l'un després de l'altre, segons un d'aquells rituals hospitalaris que ara ritmaven la meua vida. S'havien convertit en els meus amics desconeguts. La psicòloga tenia un soroll de talons sec, una mitja melena recta i un posat elegant i auster que em recordava la mare a la seva edat, quan treballava al laboratori. Quan apareixia, per uns segons jo no sabia a quina època vivia ni quina edat tenia. Els psicòlegs que ens saben escoltar viuen potser en una edat ideal, perquè ens fan tornar a l'època en què érem herois envoltats d'herois, i perquè ajudant-nos a reveure aquella edat, a comprendre-la, ens ajuden a abandonar-la.

Jo accedia a la seva consulta, al servei d'estomatologia, per uns passadissos pàl·lids i subterranis on em perdia sistemàticament entre bustos i fotos de cirurgians morts, creient trobar darrere de cada porta un laboratori on ma mare i els seus amics prepararien una fórmula màgica que segons com res tabliria la pau, i segons com l'oblit. Sempre arribava deu mi-

nuts abans de l'hora, sabent que els perdria en aquell dèdal sense trobar la bona direcció a la primera. Acabava trobant la sala d'espera i l'esperava sol, al costat d'unes plantes verdes fatigades, en una sala per on passava de vegades una dona de fer feines africana, i des d'on veia el pi lleugerament inclinat que, durant mesos, havia ocupat la meua vista des de les habitacions del primer pis. Treia un llibre de la vella motxilla negra tacada de sang i amb prou feines tenia temps de llegir tres ratlles que ella arribava. Mai no anava de tard, jo tampoc. El soroll dels seus passos era la primera cosa que despertava en mi el record de la mare. La meua psicòloga era *vintage*, en suma, i era gairebé tot allò que calia per obtenir un lleuger relaxament de mandíbula, un esbós de confessió i un petit sentiment d'eternitat.

La bicicleta que vaig deixar lligada a una reixa de l'estació de Jussieu havia estat en primer lloc la de la meua mare: una Luis Ocaña de color verd clar de finals dels anys setanta, comprada quan el campió espanyol, al capdamunt de tot, acabava de guanyar el Tour de França. Ella mai no la va fer servir gaire, detestava l'esport, i me la va donar quan vaig decidir pedalar per París com ja feia d'un temps ençà per l'Havana i per uns quants països de l'Àsia, on m'havia portat l'ofici de reporter. D'això feia vint anys.

Vaig començar a fer servir aquesta bicicleta si fa no fa en el mateix moment que en Luis Ocaña es disparava un tret al cap entre les seves vinyes, al sud de França. Havia donat suport al Front Nacional, però no va ser aquest, per allò que jo en sé, el motiu del seu acte, tot i que defensar aquest partit ja podia ser senyal d'una forma estúpida de desesperança. La data de la seva mort no la puc oblidar pas: va ser el dia que vaig anar a buscar, a Madrid, la dona que arribava de Cuba

i amb qui aviat m'havia de casar: la Marilyn. Quan va tenir lloc l'atemptat, feia gairebé vuit anys que ens havíem divorciat. Ella vivia a l'est de França, en un poble a prop de Ve-soul, amb el seu nou marit i el fill de tots dos. No coneixia la Nina, però s'assemblaven en més d'un punt, físicament, moralment, i, com s'havia de veure després, gràcies en un cert sentit a l'atemptat, no trigarien a fer-se amigues. La primera vegada que va dormir a casa de la Nina, la Marilyn va tenir la impressió de trobar-se a casa seva, la mateixa mena de vestits, la mateixa decoració i la mateixa atmosfera, que revelaven els mateixos costums. Aquesta gemel·litat no se'm va fer visible fins el dia que les vaig veure, a casa meua, l'una al costat de l'altra. Aleshores vaig comprendre per què la Nina, a la festa nocturna del castell del Lubéron, em va atraure de seguida. Era l'eco tranquil·litzador, confortable, d'una vida passada. Jo creia que el confort m'havia abandonat després d'un divorci i d'una depressió, dos fenòmens gairebé ordinaris de la vida occidental contemporània. M'equivocava.

Si ho he oblidat gairebé tot de l'espectacle, llevat d'alguns detalls que no deixen de tenir la seva importància, no he deixat mai de llegir i de rellegir, des d'aquell dia, *Nit de Reis*. Segur que l'he llegida de la pitjor manera possible, com un enigma, per trobar-hi senyals o explicacions d'allò que havia de passar. Sabia que era estúpid, o si més no força inútil, però això no em va impedir mai de fer-ho i de pensar malgrat tot, o més aviat de sentir, que hi havia en aquell concurs de circumstàncies alguna cosa de més veritable que en la constatació de la seva incoherència. Shakespeare és sempre un guia excel·lent quan es tracta d'avançar enmig una boira equívoca i sangonosa. Dona forma a allò que no té cap sentit i, en fer-ho, dona sentit a allò que ha estat patit i viscut.

Després de naufragar el vaixell que els transporta, uns besons, la Viola i en Sebastià, van a petar separadament a una costa desconeguda. Cadascun pensa que l'altre és mort. Són uns orfes solitaris, uns supervivents. La Viola es disfressa amb el nom de Cesari. Esdevé patge i mitjancer amorós del duc local, Orsino, del qual ràpidament s'enamorisca. Però es troba que ha de defensar la causa de l'Orsino davant l'Olivia, que la pren per un home i s'enamora d'ella. Durant aquest temps en Sebastià arriba a la cort després de diverses peripecies. L'Olivia el confon amb la seva germana Viola: ella també s'enamora d'ell. L'amor és la joguina de les aparences i dels gèneres, com es diu avui dia, sobre un fons maquiavèl·lic i purità encarnat per l'intendent de l'Olivia, en Malvolio. Maquiavèl·lic i purità fan bona parella: qui vol castigar els homes pels seus plaers i els seus sentiments en nom del bé que es pensa que representa, en nom d'un déu, es creu autoritzat a fer tot el mal possible per aconseguir-ho. En Malvolio ho vol tot, ho agafa tot, i finalment es deixa enganyar per tot. El *happy end* que Shakespeare ens proposa no és més que un somni, tot allò que l'ha precedit el desmenteix. Tot és màgia, tot és absurd, tot són sentiments i canvis de rumb. La moralitat, la pronuncia un bufó.

Aquest resum aproximat de l'obra mai no l'hauria escrit així en un article, perquè m'hauria fet massa por perdre els lectors pel camí. A més, quin article hauria escrit? Sobre què hauria insistit? Potser hauria precisat que, com l'Olivia, jo també havia confós la Viola i en Sebastià durant la funció, que ja no sabia qui era qui, i, per tant, ja no acabava d'entendre a què estava assistint. Ho feia la posada en escena? El text? La seva traducció? Era cosa de mi mateix? Del vi, dels embotits, de l'hivern? Com em passa sovint, no ho sabia, i es-

crivava també per descobrir-ho. Aquesta operació ordinària, les circumstàncies em van impedir aquest cop de fer-la, i, per més frívol que això pugui semblar vist allò que havia de venir, encara ara em reca no haver tingut temps de provar de comprendre *Nit de Reis*. A hores d'ara aquesta comprensió em sembla impossible. Els personatges i les situacions van arribar a un punt de màgia que els esdeveniments van tornar massa vague perquè jo el pogués precisar.

Si ho recordo bé, el petit escenari d'Ivry representava en certs moments un hospital a l'antiga: els llits blancs només estaven separats per cortines clares. La Nina es va instal·lar entre el seu amic i jo. Aquí la memòria em fa una primera mala passada. He escrit més amunt que havia tret el quadern durant la funció, com arravatat per ella i a poc a poc conscient que n'escrivia un article. En el seu correu retrospectiu, la Nina rectifica:

De seguida vas treure el bolígraf de quatre colors i el quadern per prendre notes.

El periodista era allà des del primer moment, amb l'amic despreocupat.

La Nina descriu després el decorat, són efectivament llits blancs d'hospital, fa un inventari dels actors i entre d'altres esmenta una noia que, segons la Nina, em va cridar l'atenció i que he oblidat. Després afegeix:

La funció t'havia agradat, em sembla, i deies que hi hauria espai a la revista per publicar una crítica. Jo estava molt contenta per en Clément i la seva companyia. També em causava plaer haver pogut fer de celestina. Vaig pensar que finalment

en Clément tindria un article sobre el seu muntatge, vist que l'anterior havia tingut poques crítiques. Després de la funció vam anar a fer una copa. Tu ens vas convidar a un vi, potser per celebrar la teva anada a Princeton. També devies picar alguna cosa. En Clément ens va passar a veure, i alguns actors també. En Clément et va dir que la traducció era d'ell, en fi, d'en Jude Lucas, el seu pseudònim oficial. És més, aquella nit mateix, quan va tornar a casa, te la va enviar. Tu li vas demanar que et recordés què deia una determinada frase de l'obra. Ell ho va anar a comprovar, la citació era de l'Orsino, te la vas apuntar al quadern. Vau parlar de l'obra amb en Clément, sobretot de la confusió de gèneres. Vam tornar amb metro amb en Loïc, en Clément i alguns actors, entre ells el que feia de Malvolio. Vam agafar la línia 7 i tu vas baixar a Jussieu per recuperar la bici.

Quina era la frase de l'Orsino que m'havia marcat? No trobava el quadern. I això que el duia a la motxilla en el moment de l'atemptat i que m'havia acompanyat a l'hospital, on els primers dies el vaig fer servir per escriure, perquè no podia parlar.

Al cap d'un any i mig vaig demanar al director teatral si se'n recordava. Em va contestar això:

Benvolgut Philippe:

Me'n recordo molt bé de la nostra discussió i del fet que vas voler comprovar què deia una frase de l'Orsino. Recordo el meu neguit perquè, malgrat el fet que havia traduït, assajat i vist un munt de vegades l'obra, no podia ressituar la frase en qüestió i per això vaig haver d'anar a buscar el text. Dissortadament, no recordo la citació. Sé que jo estava una mica sor-

près. Em sembla que puc situar l'escena. Puc emetre una hipòtesi:

*Acosta't, xicotet, si un dia t'enamores,
en el foc de l'amor recorda't bé de mi.
Perquè els enamorats són així com em veus,
indecisos en tot, capriciosos, volubles,
si no és quan contempen amb cor arravatat
aquell ésser que estimen.*

O potser, amb més seguretat:

*T'ho diré un altre cop, Cesari, amic meu,
ves a veure la meva sobirana cruel:
Li dius que el meu amor, molt més noble que el món,
no té cap interès pels seus camps enfangats,
per totes les riqueses que li ha dat la fortuna.
Li dius que no en faig cas, que no m'importa gens.
I que només aquella bellesa prodigiosa
que li ha dat la natura té lligat el meu cor.*

No cal pas dir que tinc a la teva disposició la traducció completa, si això et pot ajudar.

Cap de les citacions que em va enviar no corresponia a la que jo imaginava. Al cap d'un temps, endreçant coses, vaig trobar finalment la llibreta que duia aquell dia, l'existència de la qual he esmentat més amunt. No em va caldre gaire estona per anar a parar a la pàgina on hi havia anotades les frases de Shakespeare. En vaig necessitar més per desxifrar-les. Cap no em va aportar la revelació que esperava. No era, en tot cas,

la que jo havia demanat a en Clément que identifiqués, i que de totes maneres ja no reconec. No era la frase del bufó Feste que he citat al començament del capítol: «Res d'allò que és, no és». He llegit i rellegit *Nit de Reis* per comparar les meves notes amb el text. Potser, a les fosques i amb la pressa, ho vaig escriure malament? No. No he trobat la frase que buscava. És ben bé com si fos una d'aquelles frases tan netes en un somni, i que el despertar esborra, si no és que la torna banal, idiota o incomprendible. La rèplica de l'Orsino que em va trotar pel cap durant mesos, que va bressolar els meus dies i les meves nits d'hospital, la frase que tenia a la punta de la llengua i la veritat de la qual m'havia colpit i com fulminat, aquesta frase no existeix.

El mail de la Nina acabava amb aquestes paraules:

L'endemà, els actors van haver de representar l'obra i en Clément et va dedicar la funció.

La cançó final va ser modificada i els actors van cantar: «Em poso en marxa i em costi el que em costi, et trobaré com un titella armat amb una espasa (un llapis) de fusta», mentre brandaven llapis de paper.

Aquella funció, per a mi, encara està com penjada entre dos mons. L'endemà, la caiguda va ser vertiginosa. Haver-te vist tan a prop el dia abans i saber-te, l'endemà, tan lluny de la humanitat és insuportable.

Jo em vaig quedar a la banda bona de la vida, i tu vas anar a caure en l'horror quan estàvem asseguts l'un al costat de l'altre unes quantes hores abans. Aquests dos mons sembla que siguin paral·lels des d'aleshores, i no sé si es podran tornar a trobar algun dia.

No podran fer-ho, ni a la vida ni en aquest llibre. Les paraules per una banda, les nostres trobades per l'altra, tendeixen a reconstruir entre nosaltres el pont destruït. Però al mig encara hi ha un forat. Prou estret perquè d'una banda a l'altra ens puguem veure, parlar, gairebé tocar-nos. Prou ample perquè cap dels dos no pugui trobar l'altre en aquella zona feta de costums, d'improvisacions, d'amistat, però en primer lloc de continuïtat.

La Nina va tornar a anar a veure l'espectacle quan el van reposar, el 2016. Em va dir que l'acompanyés. No m'hi vag veure amb cor. Hauria tingut la impressió de visitar l'antesala d'una tomba o fins i tot de contemplar el meu propi taüt obert, com en Tintín descobreix el seu i el del Milú a *Els cigars del faraó*. Tornaré a veure *Nit de Reis* el dia que l'hagi oblidada.